

УДК 378.01(075.8)

Є.А. Гавриленко, к.т.н, доцент, Ю.О. Дмитриєв, ст. викладач,
А.П. Чаплінський, ст. викладач

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті розглядаються питання дослідження професіоналізму та майстерності викладачів вищої школи.

Ключові слова: педагогічна майстерність викладача, професіоналізм

Постановка проблеми. Актуальність даної теми обумовлено необхідністю підвищувати майстерність та автоматизованій компонент педагогічної діяльності, високу ступінь, досконалість та зосередженість уваги при їхньому здійсненні, визначення професійної діяльності та майстерності викладача вищої школи, вміння проявити і правильно використати знання та навички в новій і складній педагогічній ситуації [1,2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічною основою роботи є теоретичні положення та висновки надбань світової освітянської думки, фундаментальні концепції і закони сучасної системи навчання у вищих закладах України.

Формулювання цілей статті. Основна задача вузів – підготовка висококваліфікованих кадрів, які поєднують глибоку професійну підготовку зі здатністю вирішувати складні професійно-практичні питання. Рішення цієї задачі насамперед залежить від викладача вузу, його професіоналізму та майстерності. У зв'язку з цим встає питання дослідження і розкриття форм майстерності та методів організації навчання у ЗВО 3-4 рівнів акредитації.

Виклад основного матеріалу досліджень. Для успішної діяльності викладача визначальне значення мають термінальні здатності, тому що саме вони забезпечують конкурентоздатність щодо інших учителів, оскільки для досягнення більше високих результатів у навчанні в порівнянні зі своїми колегами вони, опираючись на свою уяву, винаходять нові, ефективні форми, засоби, методи навчання, що знаходять своє вираження в стилі педагогічної діяльності, орієнтованому на результативність [3-5].

Педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності викладача. Зовні вона проявляється в успішному творчому рішенні найрізноманітніших педагогічних завдань, в ефективному досягненні способів і цілей навчально-виховної роботи. Найбільше конкретними зовнішніми показниками педагогічної майстерності є: високий рівень виконання, якість роботи викладача; доцільним, адекватним педагогічним ситуаціям дії викладача; досягнення результатів навчання, виховання, самостійної роботи студентів; розвиток у них здатності самостійно вчитися, добувати знання, залучення до

самостійного проведення наукових досліджень [6-9].

Із внутрішньої сторони педагогічна майстерність – це функціонуюча система знань, навичок, умінь, психічних процесів, властивостей особистості, що забезпечує виконання педагогічних завдань. У цьому плані педагогічна майстерність – вираження особистості викладача, його можливостей самостійно, творчо, кваліфіковано займатися педагогічною діяльністю.

Оскільки виховання, навчання, керівництво виступають у діяльності викладача в єдності, педагогічна майстерність має своєю психологічною основою систему знань, навичок, умінь, професійно важливих якостей, необхідну для успішного й творчого рішення завдань виховання, навчання, керування розумовою діяльністю студентів і організації їхньої самостійної роботи. Знання, потрібні викладачеві вузу, можна підрозділити на дві групи. - психологічні знання (знання суті й умов формування в студентів психічних процесів, властивостей особистості, соціально-психологічних явищ, психологічних особливостей діяльності студентів і педагогів); - педагогічні знання (знання цілей, законів, закономірностей, принципів, методів виховання й навчання студентів, знання за методикою викладання свого предмета).

Психологія повинна виступати не замість математики, а в допомогу їй. Перша група знань необхідна в постійній діяльності викладача, разом з тим вона забезпечує ефективність застосування другої групи, що, у свою чергу, сприяє більше творчому й глибокому використанню, особливо у виховних цілях, першої групи знань. Кожне заняття, виступ викладача вимагають від нього не просто відтворення знань, але їхньої відомої трансформації, узагальнення, переробки, використання з урахуванням конкретних умов (теми, аудиторії, досягнення проблемності в навчанні й т.д.), що неможливо без творчого мислення, уваги, уважності й спостережливості.

«Майстер педагогічної справи, – пише В. А. Сухомлинский, – настільки добре знає абетку своєї науки, що на уроці, у ході вивчення матеріалу, у центрі його уваги не сам зміст того, що вивчається, а учні, їхня розумова праця, їхнє мислення, труднощі їхньої розумової праці» [9-11].

Виділяють три плани відповідності психологічних характеристик діяльності педагога:

- перший план відповідності - схильність або придатність у широкому неспецифічному змісті. Придатність визначається біологічними, анатомо-фізіологічними й психічними особливостями людини. Придатність до педагогічної діяльності (або схильність до неї) має на увазі відсутність протипоказань до діяльності типу «Людина-Людина» (наприклад, приглухуватість, недорікуватість, і ін.). Придатність до педагогічної діяльності припускає норму інтелектуального розвитку людини, емпатійність, позитивний емоційний тон (стенічність емоцій), а також нормальний рівень розвитку комунікативно-пізнавальної активності.

- другий план відповідності педагога своєї професії - його особиста здатність до педагогічної діяльності. Готовність припускати отрефлексовану спрямованість на професію типу «Людина-Людина», світоглядну зрілість

людини, широку й системну професійно-предметну компетентність, а також комунікативну та дидактичну потребу.

- третій план відповідності діяльності педагога. - ввімкненість припускає легкість, адекватність установаження контакту зі співрозмовником, уміння стежити за реакцією співрозмовника, самому адекватно реагувати на неї, одержувати задоволення від спілкування. Уміння сприймати й інтерпретувати реакцію студентів в аудиторії, аналізуючи зорові й слухові сигнали по каналу зворотного зв'язку, розглядається як ознака «гарного комунікатора».

Психологічний портрет викладача будь-якого навчального предмета, включає наступні структурні компоненти: 1) індивідуальні якості людини, тобто його особливості як індивіда - темперамент, задатки й т.д.; 2) його особистісні якості, тобто його особливості як особистості - соціальної сутності людини; 3) комунікативні (інтерактивні) якості; 4) статусно-позиційні, тобто особливості положення, ролі, відносин у колективі; 5) діяльні (професійно-предметні); 6) показники зовнішньої поведінки.

Одним з основних професійно значимих якостей особистості педагога є його «особистісна спрямованість» яка є одним з найважливіших суб'єктивних факторів досягнення вершини в професійно-педагогічній діяльності. Вибір головних стратегій діяльності обумовлює, три типи спрямованості: 1) істинно педагогічну, 2) формально педагогічну й 3) помилково педагогічну. Тільки перший тип спрямованості сприяє досягненню високих результатів у педагогічній діяльності. «Істинно педагогічна спрямованість складається в стійкій мотивації на формування особистості студента засобами викладаємого предмета, на переструктурування предмета розраховуючи на формування вихідної потреби студента в знанні, носієм якого є педагог» [12,13].

Педагоги, орієнтовані на «розвиток» і на «результативність», по-різному підкріплюють студента. Викладачі, орієнтовані на «результативність», озиваються з похвалою про студентів, показники яких перевершують середні, навіть тоді, коли їхня успішність знижується. Викладачі, орієнтовані на «розвиток», у цьому випадку реагують похвалою на ледь помітні успіхи своїх студентів. Крім того, вони здійснюють позитивне підкріплення й надають допомогу учням у процесі навчальної діяльності. На противагу цьому педагоги, орієнтовані на «результативність», хвалять у тому випадку, коли навчальний результат вже отриманий. Існування в будь-якій вибірці працюючих педагогів двох крайніх типів викладачів (орієнтованих на «розвиток» і на «результативність») було підтверджено даними емпіричних досліджень [4], вони поділяються на типи педагога, який:

- прагне насамперед розвивати особистість учня, опираючись на емоційні й соціальні фактори. Дотримується гнучкої програми, не замикається на змісті досліджуваного предмета. Йому властиві невимушена манера викладання, індивідуальний підхід, широкий, дружній тон спілкування.

- зацікавлений тільки в розумовому розвитку студентів. Строго дотримується змісту досліджуваної програми. Працює по детально розробленій програмі, висуває високі вимоги до учнів, строго перевіряє

засвоєний матеріал. Тримається відчужено, підхід до учнів суцільно формально-ділової. Стиль і ефективність діяльності педагогів тих типів істотно розрізняються.

Основним мотивом істинно педагогічної спрямованості є інтерес до змісту педагогічної діяльності (більш ніж для 85% студентів педагогічного вузу, характерний цей мотив). У педагогічну спрямованість як вищий її рівень включається покликання, що співвідноситься у своєму розвитку з потребою в обраній діяльності. На цьому вищому щаблі розвитку - покликання - «педагог не мислить себе без навчального закладу, без життя й діяльності своїх учнів» [13]. Викладачі, орієнтовані на «розвиток», порівняно частіше звертають увагу студентів на мінливі фактори навчальних досягнень (для них має першорядне значення старанність); орієнтовані на «результативність», більше уваги обертають на стійкі фактори досягнення в навчанні (для них значимими є здатності або задатки студентів). Відповідно до цього викладачі, орієнтовані на «результативність», вважають за можливе робити тривалі прогнози успішності й майбутньої професійної кар'єри студентів.

Висновки. Майстер педагогічної праці у вищих закладах навчання - це насамперед висококваліфікований у психолого-педагогічній і у властиво предметній області фахівець, що вміє репродукувати на високому рівні професійні знання, уміння й навички. Уміння передавати знання, дохідливо викладати матеріал, контролювати й оцінювати результати праці тих, яких навчають, уміння формувати навички, якості студентів, урахувати індивідуальні й інші їхні особливості; уміння управляти розумовою діяльністю студентів, організувати їхню самостійну роботу й самовиховання; уміння володіти собою, своїм психічним станом, зовнішнім вираженням емоцій і почуттів, проявляти педагогічний такт та інше – це і є професіоналізм та майстерність викладача вищої школи.

Для викладача вищої школи основою є дидактичні знання. Вони допомагають викладачеві аналізувати залежності, що обумовлюють хід і результати процесу навчання, установлювати на цій основі закономірності, що діють у сфері навчання, вибирати методи, організаційні форми й засоби навчання найбільш ефективні для здійснення якісної підготовки фахівців.

Список використаних джерел.

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України 1996. № 30.
2. Кюрчев В.М. Організаційні форми дистанційного навчання і специфіка їх застосування в ТДАТУ. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 144–151.
3. Педагогіка й психологія вищої школи. Серія “Підручники, навчальні посібники”. Ростову – на -Дону: “Фенікс”, 1998.
4. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. К. : Рад. Шк., 1985. 557 с.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Сухомлинський В.О.

Вибрані твори: в 5 тт. Київ: «Рад. школа», 1976. Т. 2. С. 600–601

6. Станкин М. И. Слагаемые педагогического мастерства. М.: Высшая школа, 1996. 232 с.

7. Бондаренко Л.Ю., Вершков О.О. Використання відкритого програмного забезпечення для навчання здобувачів вищої освіти інженерних спеціальностей. Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матер. Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (Мелітополь, 27-29 травня 2020р.). Мелітополь: ТДАТУ, 2020. С. 220-224

8. Болтянська Н.І. Інноваційний університет як інструмент інтеграції України в європейський освітній і науковий простір. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 116–121.

9. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. Посіб. К.: Знання, 2005 486 с.

10. Болтянський О.В., Болтянська Н.І. Застосування інноваційних технологій при викладанні у сучасному вищому навчальному закладі, як фактору формування професійних компетентностей майбутніх фахівців Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2017. Вип. 20. С. 39–42.

11. Мацулевич О.Є., Щербина В.М., Вершков О.О., Пихтєєва І.В. Організація виробничої та переддипломної практики магістрів освітньої програми «Конструювання та технології машинобудування». Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти. Зб. наук.-метод. праць ТДАТУ: Мелітополь, 2020. Випуск 24. С.549-553

12. Яблонский П.М., Леженкін О.М., Дмитрієв Ю.О., Михайленко О.Ю. Застосування інформаційних технологій в процесі навчання курсу «Організація, планування та обробка експерименту». Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матер. Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (Мелітополь, 27-29 травня 2020р.). Мелітополь: ТДАТУ, 2020. С.292-296

13. Щербина В.М., Холодняк Ю.В., Івженко О.В. Впровадження комп'ютерної графіки в навчальний процес при підготовці фахівців інженерних спеціальностей. Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матер. Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. (Мелітополь, 27-29 травня 2020р.). Мелітополь: ТДАТУ, 2020. С. 247-251.

Havrylenko Ye., Dmitriiev Yu., Chaplinskyi A. Pedagogical skill teacher of higher school

Summary. The article considers the issues of research of professionalism and skill of high school teachers.

Keywords: teacher's pedagogical mastery, professionalism